

HELE VERDEN I SKOLE 2022

# LÆSE RAKETTEN

FLYVER TIL BOLIVIA



GLOBAL CAMPAIGN FOR  
**EDUCATION**  
[www.campaignforeducation.org](http://www.campaignforeducation.org)



**OXFAM**  
IBIS

**OM FORSIDE-BILLEDET**  
Carlito og hans nabo  
Denis bor i Batraja i  
Amazonas. Læs mere  
om dem på side 8.



Oxfam IBIS er med  
til at sikre, at verdensmål 4  
opfyldes, så alle børn i verden  
kommer i en god skole.  
Det er du med til at sætte  
fokus på, når du læser i  
LæseRaketten.



# LÆSE RAKETTEN

Velkommen til LæseRaketten 2022 / **4**

Flyv med LæseRaketten til Bolivia / **6**

## INDSKOLING

Carlito kender træerne i skoven / **8**

Da træerne gjorde oprør – Af Mette Vedsø / **22**

Myten om Bibosi og Motacú / **34**

Liseths yndlingsfrugt er kakao / **38**

## LÆR MERE OG VÆR MED

Lær mere om LæseRakettens børn og Bolivia / **50**

Fokus på verdensmål / **51**

Vær med i Aktionsugen 2022 / **52**

Vær med i årets indsamling til Bolivia / **54**

Rhoda og Jennifer får post fra danske  
skoleelever / **56**

Send postkort til Liseth og Luis Alfredo / **57**

## MELLEMTRIN

Jorge Luis elsker piratfisk / **58**

Den dag sandet kom – Af Søren Jessen / **66**

Delia og Carlos: Når man ikke kan stole  
på vejret / **78**

Myten om Illimani, Illampu, Huayna Potosí  
og Mururata / **86**

Luis Alfredo: En by midt i regnskoven / **88**

Myten om toborochi-træet og guden Kolibri / **96**

VELKOMMEN TIL

# LÆSERAKETTEN

2022



I år rejser LæseRaketten til Bolivia i Sydamerika – et land med lange floder, høje bjerge, kølig højslette og frodig regnskov.

Amazonas er verdens største regnskov. En del af den ligger i Bolivia. Her findes flere dyre- og plantearter end noget andet sted på jorden. Men regnskoven er truet, fordi klimaet ændrer sig. I Amazonas er der tørke, skovbrande og oversvømmelser. Og træerne bliver fældet. Det rammer især Bolivias oprindelige folk i Amazonas og folk på landet, der lever af naturen. De er også nogle af de fattigste mennesker i landet.

Bolivia er et af de lande i verden, hvor forskellen på rige og fattige er størst. Det går fremad. Men mere end en tredjedel af befolkningen lever stadig i fattigdom. Mange børn dropper ud af skolen eller må gå flere år om.

I LæseRaketten møder vi Delia og Carlos i byen El Alto. Her er floden tørret ud, og frosten ødelægger kartoflerne. I Amazonas møder vi Jorge Luis, der tilhører et af Bolivias mange oprindelige folk. Han fanger piratfisk i Amazonas' floder og høster paranødder. Vi møder også Carlito, der i sin skole lærer at beskytte skoven og dyrene.



Rigtig god læselyst!

Line Gørup Trolle,  
Hele Verden i Skole





# FLYV MED LÆSERAKETTEN TIL BOLIVIA



Der er 11.000 kilometer i fugleflugtslinje fra København til La Paz – én af Bolivias to hovedstæder.



**CARLITO**



**LUIS ALFREDO**



**JORGE LUIS**



**LISETH**



**DELIA OG CARLOS**

Bolivia ligger i Sydamerika. Landet er 25 gange større end Danmark. Der bor næsten 12 millioner mennesker i landet. Bolivia har ingen kyst. Men det store land har både bjerge, højslette, tropisk regnskov og savanne.



En del af Amazonas ligger i Bolivia. Amazonas er verdens største regnskov. Her findes flere dyre- og plantearter end noget andet sted på jorden. Gennem området snor Amazonfloden sig. Den er en af verdens længste floder.



Bolivia oplever både tørke og oversvømmelser. I Amazonas bliver træerne fældet, og regnskoven er plaget af skovbrande. Det betyder, at nogle familier er tvunget til at flytte fra deres hjem.



Der lever 36 forskellige oprindelige folk i Bolivia. De to største folk er aymara og quechua. Nogle af folkene består af to millioner mennesker – andre kun af få hundrede. Mange oprindelige folk bor i Amazonas.





**CARLITO**

# CARLITO KENDER TRÆERNE I REGNSKOVEN

📖 LISE JOSEFSEN HERMANN 📷 JUAN GABRIEL ESTELLANO SCHULZE

Carlito bærer en stor nød. Det er en paranød. Den vokser på de høje træer i regnskoven. Når nødderne er modne, falder de ned. Helt af sig selv. Han samler nødderne sammen i en stor bunke. Nødderne skal i sække.

Carlito er 7 år. Han bor med sin far Juan Carlos, og mor Valeriana. Og sin lillesøster Alexa. Hun er 4 år. De bor i en lille landsby. Den hedder Batraja. Byen ligger i Amazonas. Regnskoven er deres baghave.





Carlito har ferie, når nødderne er modne. Det er fra december til februar. Han kører med sin mor og far på motorcykel ind i regnskoven. Der er varmt og fugtigt. Luften er fyldt med myg.

Det er farligt at samle nødder. De er tunge. Man skal passe på. Man kan få en nød i hovedet.

Nogle år er der ikke mange nødder på træerne. Når det regner mindre og er for varmt, vokser nødderne ikke.



Carlito kan navnene på rigtig mange træer og planter i regnskoven. I landsbyen har de en skole-skov. Han går i 2. klasse. Det tager fem minutter at gå til skole.




Klassen har tit timer ude mellem træerne. Carlitos lærer fortæller, hvorfor man skal passe på skoven. Man skal ikke fælde alle træerne. Så bliver klimaet for varmt. De lærer også, hvilke træer man kan bygge huse af.



Carlitos venner fra klassen bor langt væk. I dag leger Carlito med sin nabo Denis. Han går i 3. klasse. De går tit ned til en lille sø. Man kan ikke se bunden. De er lidt bange for det mørke vand.

De leger også fangeleg. "Du kan ikke fange mig, Toco!" råber Denis. Toco er Carlitos kælenavn. Hans mor fandt på det, da han var lille. I Bolivia har næsten alle et kælenavn. Også de voksne.



A photograph of three children in a rural setting. In the foreground, a young boy in a red shirt and black shorts is crouching on reddish-brown soil, looking down at something in his hands. Behind him, two other children, a boy and a girl, are standing and watching. The boy is wearing a red shirt and grey shorts, and the girl is wearing a red shirt with a sunflower design and blue patterned shorts. In the background, there is a simple wooden house with a corrugated metal roof and lush green trees.

De fleste dage leger Carlito med Alexa og deres fætter. Han hedder Esneiber. Men han bliver kaldt Gordito. Alexa og Esneiber er 4 år. De leger mest med biler og gemmeleg.

Carlito vasker tit op. Og det er Carlito, der renser fisk. De fanger fiskene i en bæk tæt på huset.

Carlito kan godt lide at lave mad. Men hans far og mor giver ham ikke så tit lov. De er bange for, at han brænder sig. Han fik et forklæde i fødselsdagsgave. Han håber, han snart må lave mere mad.





Carlito kan godt lide at lave lektier. Så keder han sig ikke. Han kan bedst lide matematik. I skolen gør de klar til mors dag. De laver pynt i pap. Han glæder sig til at give en gave til sin mor.

Carlito har lige fået en invitation. Det er fra hans ven. Hele klassen skal til fødselsdag hos Nardiely på fredag. Det bliver sjovt.



Se film og billeder på hjemmesiden. Se med, når Carlito viser dig sin hverdag og skole.





# DA TRÆERNE GJORDE OPRØR

 METTE VEDSØ  KATHRINA SKARÖSÁ

Det startede i Bues have.

Lige ved busken med de røde ribs.

De sure sure bær, som Bue synes, var de bedste!

Men den dag var noget forandret. Der stod et nyt bord.  
Brunt og flot – lige foran busken. Bue trak maven helt  
ind, da han skulle forbi. Ved et uheld, kom han til at  
skubbe til bordet.

“Av,” lød det.

Bue fór sammen.

Han kiggede rundt. Men det var bare ham og haven og  
bordet og en due.

“Dav,” lød det så.

Gisp! Det var bordet, der talte.

“Buk dig. Kom ind,” hørte han.

Bue hørte sit eget hjerte slå. BUM BUM BUM.





“Jeg kommer fra et  
sted langt borte. Kan  
du lugte det?”

Bue snusede. Jo. Var det chili?  
Eller kaffe? Måske mango og melon?

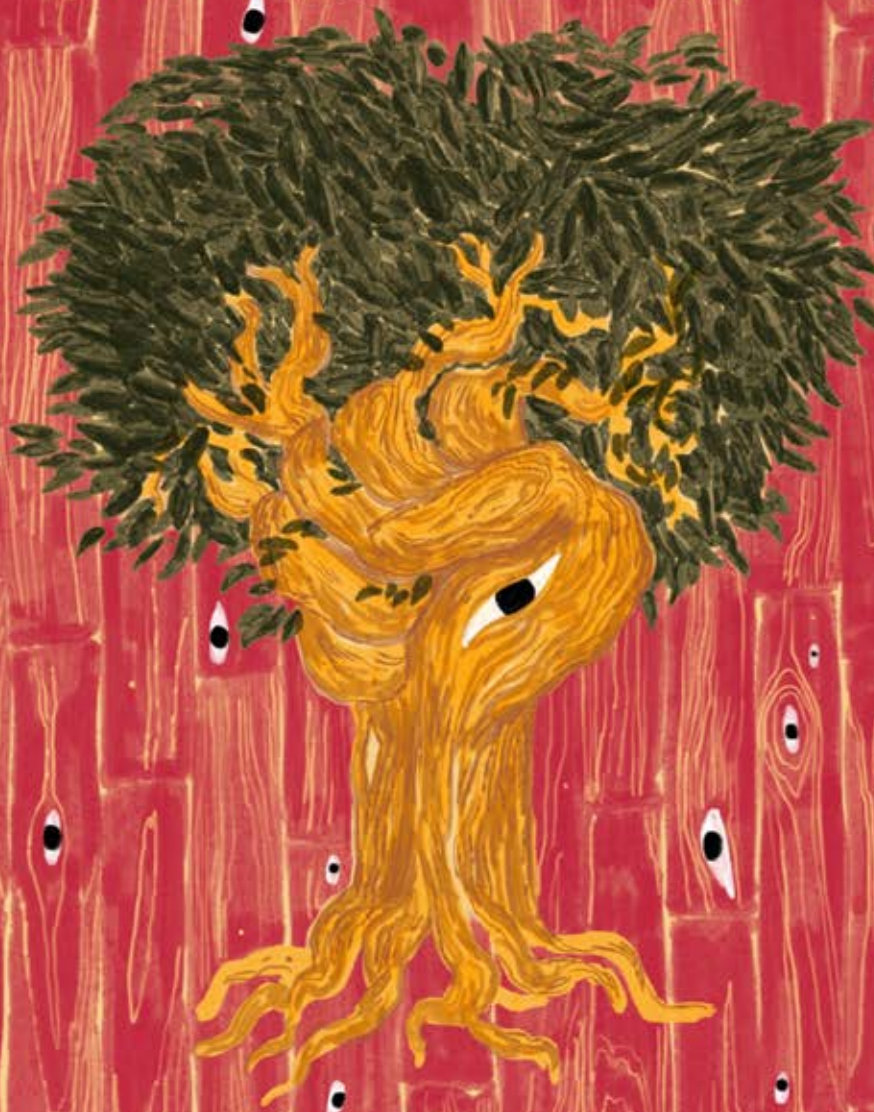
“Jeg dufter af skov. Den skov, jeg  
kommer fra.”

Bue fik ondt af bordet. Det havde sikkert  
hjemve. Det kendte han godt selv.

“Først blev jeg savet over. Så blev jeg til et  
bord. Så blev jeg solgt,” lød det.

“Nej, det er løgn!” sagde Bue.

“Nu er jeg her. Det er koldt. Og der er langt  
hjem. Snøft.”



"Men hør!" sagde bordet. "Vi træer gør oprør! Vi vil hjem. Vi må redde vores skov." Bordet fortalte meget mere. Om dens ældgamle regnskov. Om den smukke, hvide tåge. Om planter og træer. Høje. Lave. Gule. Røde. Grønne.

"Men så kom de stygge motorsave," sagde bordet. "Skoven blev til en mark. En mark med små, grimme planter."

"Nej, nej, nej," sagde Bue.

"Jo!" sagde bordet.





Så hørte Bue en lyd. Og der, lige foran dem, stod mors sko.  
"Leger du hule? Sidder du og snakker med dig selv?" sagde hun.  
Hun bukkede sig. "Er det ikke et fint, nyt bord?"  
Bue krøb ud.  
"Kom i nat. Hjælp mig. I nat!" hviskede bordet.

I nat, tænkte Bue.  
Han fik fat i Pil.  
"Jeg har brug for dig. I nat," sagde han. "Det er vigtigt."  
"Hvad? Hvordan? Hvorfor?" sagde hun.  
Bue gentog alt det, bordet havde fortalt.  
"Nu er der ikke skov mere. Kun grimme marker," sagde Bue.  
"Det er synd," sagde Pil. "Vi ødelægger jorden."  
"Men bordet sagde ... at de gør oprør!"  
"WHAT," sagde Pil. "Jeg er klar!"





Månen lyste. De to venner lagde bordet på cyklen.

"Kør mod havnen," sagde bordet.

Og sikke et syn.

For lige der lå det lange skib. Det, der snart  
skulle sejle.

Børn asede og masede. Sikke meget træ!

Der lå et bjerg på skibets dæk.

"Tusind tak, børn," lød det.





En uge senere så Bue og Pil et klip på TV.

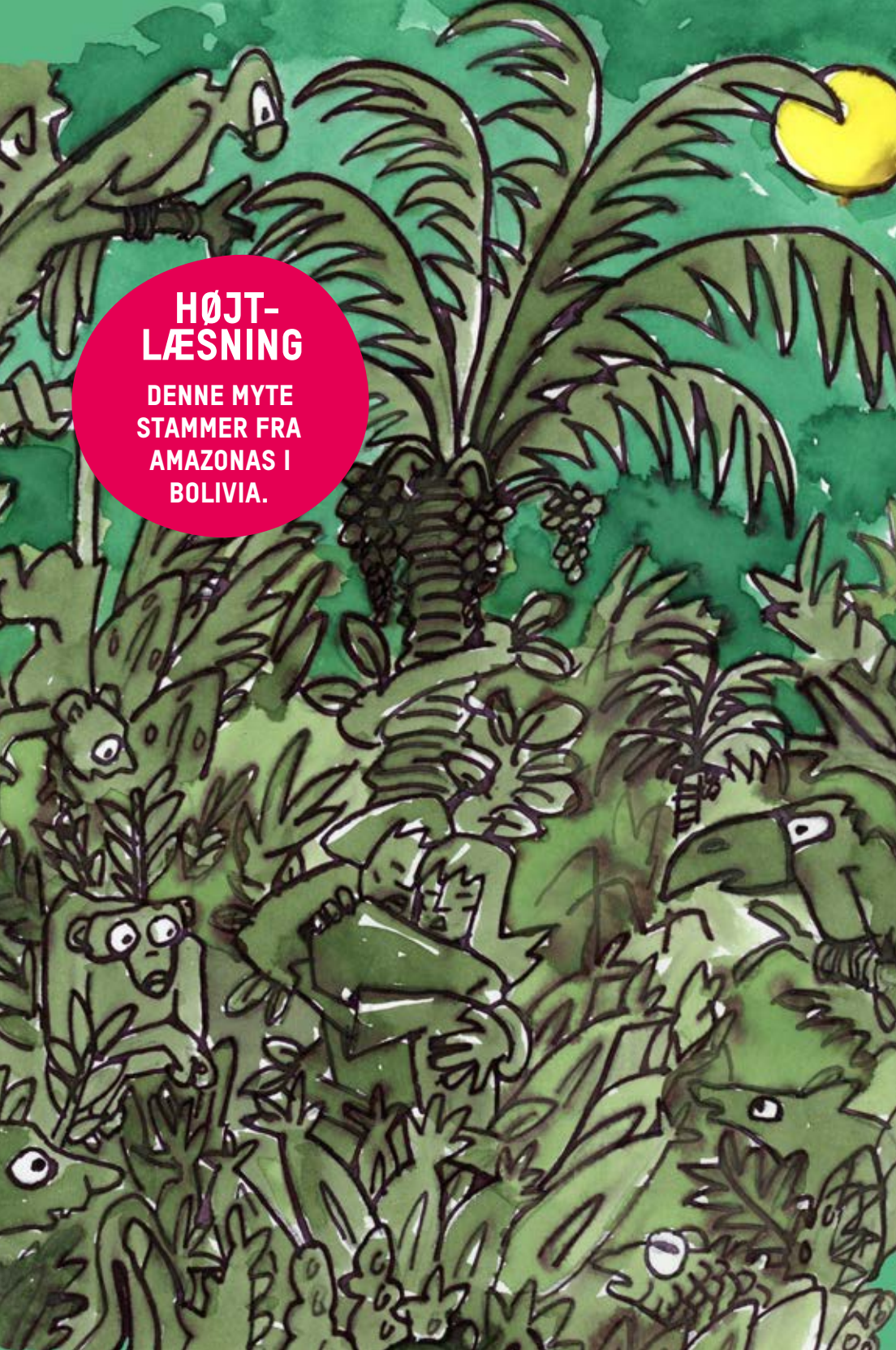
*“På mystisk vis er træet fra regnskoven vendt hjem,” sagde en mand. “Skibet her lagde til i morges. Og se lige et bjerg af træ. Det er et tegn til verden. Træerne vil hjem.”*

Bue smilede.

Og så åbnede mor ud til haven.

“Hvor er vores bord?” sagde hun.

“Hvem ved?” sagde Bue og blinkede til Pil.



## HØJT- LÆSNING

DENNE MYTE  
STAMMER FRA  
AMAZONAS I  
BOLIVIA.

# MYTEN OM MOTACÚ OG BIBOSI

GENFORTALT AF LINE GØRUP TROLLE  NIS BANGSBO

I Bolivias regnskov vokser massevis af motacú-palmer. Rundt om palmerne snor sig et træ med en tyk stamme. Træet kaldes bibosi. Det kan kun vokse ved at sno sig rundt om andre træer – især motacú-palmer. Bibosi-træets rødder strækker sig ned mod jorden. Imens vrider og snor rødderne sig om palmen. Til sidst dræber bibosi-træets rødder og skygge motacú-palmen, som det snor sig om. Og begge træer dør.

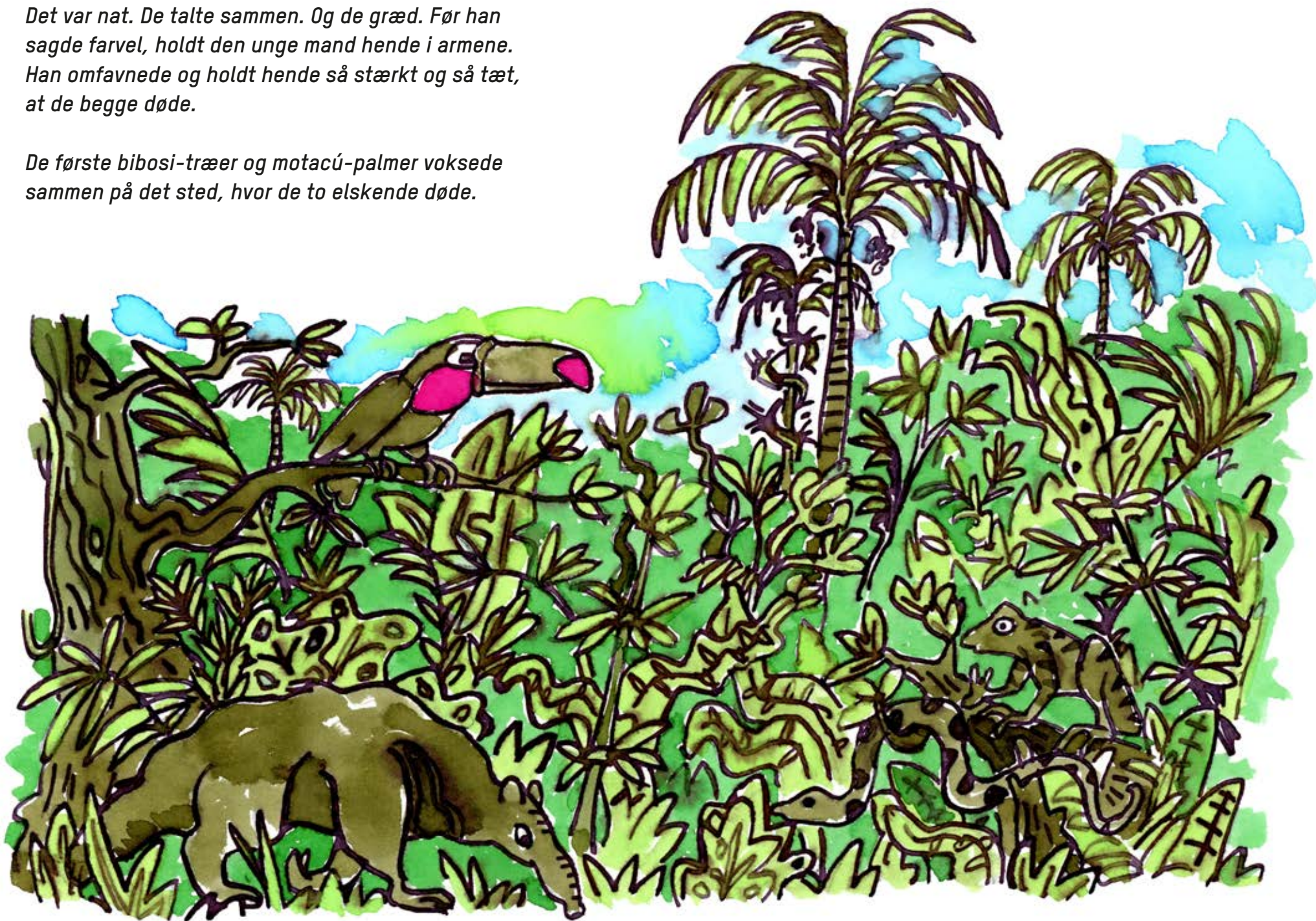
Dybt inde i Bolivias regnskov fortæller folk en historie. Det er en af de mest kendte myter i Bolivia. Myten om Motacú og Bibosi.

*For længe siden levede Bibosi. Han var en stærk og hårdtarbejdende ung mand. Han blev forelsket i en kvinde ved navn Motacú. Og hun blev forelsket i ham.*

*Men kvindens forældre opdagede deres forhold. Og de var imod det. Hendes forældre valgte en anden mand, som deres datter skulle giftes med. Det bestemte de. Inden kvinden skulle giftes med en anden, ville hun møde sin elskede en sidste gang.*

*Det var nat. De talte sammen. Og de græd. Før han sagde farvel, holdt den unge mand hende i armene. Han omfavnede og holdt hende så stærkt og så tæt, at de begge døde.*

*De første bibosi-træer og motacú-palmer voksede sammen på det sted, hvor de to elskende døde.*



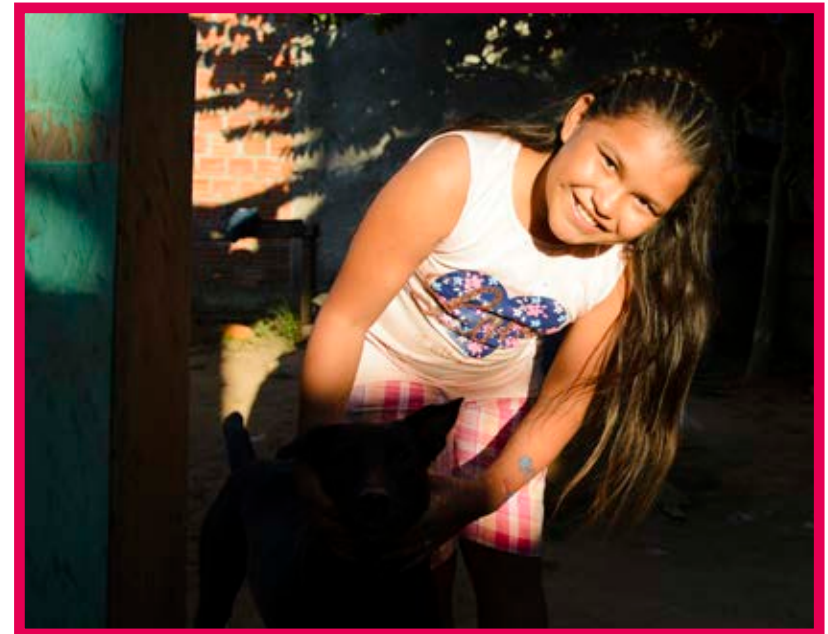


**LISETH**

## LISETHS YNDLINGS- FRUGT ER KAKAO

📖 LISE JOSEFSEN HERMANN 📷 JUAN GABRIEL ESTELLANO SCHULZE

Liseth strækker sig. Hendes far kalder igen. Klokken er syv. Hun kravler ud af sengen. I husets køkken åbner hun for vandhanen. Der kommer ikke en dråbe. Nu igen! Så må hendes mor køre på motorcykel til bækken. Her henter hun vand.



Liseth er ni år. Hun bor i El Sena. Landsbyen ligger i Amazonas. Her er næsten altid varmt. 35 grader.

Liseths far kører hende i skole. De stopper på vejen og køber morgenmad. Liseth går i 4. klasse. Hun går kun i skole fra klokken 8 til 12 tre dage om ugen. Det er på grund af corona.



Når Liseth kommer hjem fra skole, spiser hun frokost med sin mor Damary. Liseth kan godt lide, når hendes mor fortæller om sit arbejde. Damary lærer andre at passe på skoven og dyrene.

Liseths far hedder Rufino. Hendes storebror Ricardiño er 11 år. Hendes storesøster Rashel er 12 år. Liseth havde også en lillebror. Han døde i en ulykke for et år siden. Liseth savner ham.



Kakaofrugten vokser direkte på stammen.

Familien har en køkkenhave inde i regnskoven. De dyrker madbananer og maniok. Det er en rodfrugt.

Liseth elsker frugter fra regnskoven. Hendes favorit er kakao. Liseths onkel har et kakaotræ i haven. Liseth og hendes søster river kakao med en ske. De putter mælk i. Og sukker. Nogle dage får de varm chokolade som aftensmad.



Jurikan er Liseths bedste ven. Liseth kalder hende bare Juri. De to cykler, så ofte de kan. Juri låner hende sin cykel. Liseth har ikke selv én.

Liseths mor beder hende tit købe noget i kiosken. Så kører hun en ekstra tur rundt om blokken. At cykle er noget af det bedste, hun ved.



Der mangler vand i El Sena. I Liseths hus har de vand i to timer om dagen. Ellers må de hente vand fra en bæk. De hælder det op i en stor blå tønde foran huset. Vandet er lidt grumset. Men det kan godt drikkes.

Her er tørt og støvet i El Sena. Og fyldt med motorcykler. Det regner meget mindre end før. Og der bor flere i El Sena nu. De er 2.500 mennesker i landsbyen. Derfor mangler de vand.





Nogle dage får Liseth lov til at komme med sin mor på arbejde. De kører på morens motorcykel.

Liseth elsker at være i regnskoven. "Man må ikke fælde træerne. Der kommer luften fra. Dyrene lever også i skoven. Og der er planter, som vi bruger til medicin," ved Liseth. Regnskoven er deres apotek.

Liseth drømmer om at lave det samme som sin mor. Hun vil gerne dele frø ud til folk. Det har hun set sin mor gøre. Så kan alle få grøntsager og medicin.



Se film og billeder på hjemmesiden. Tag med på besøg hos Liseth, og vær med, når hun og Jurikan laver kakao.

**HELEVERDENISKOLE.DK/LIETH**



# LÆR MERE OM LÆSERAKETTENS BØRN OG BOLIVIA



SE FILM OG  
BILLEDER

I år besøger LæseRaketten børn i Bolivia. På vores hjemmeside kan du lære meget mere om børnene og det land, de bor i.

Tag med Jorge Luis ud at høste grøntsager og frugter, og se Delias og Carlos' hjem på højsletten. Liseth fortæller om, hvordan man skal passe på naturen, og Carlito samler paranødder. Luis Alfredo viser dig rundt i en af regnskovens store byer Riberalta.

Du kan komme med i skole, og du kan gå på opdagelse i kreative opgaver, lære lege og spille spil. Og så kan du blive klogere på Bolivias historie og læse mere om naturen og spændende dyr.



[HELEVERDENISKOLE.DK/TIL-ELEVEN](https://heleverdeniskole.dk/til-eleven)



# FOKUS PÅ VERDENSMÅL

FN's 17 verdensmål for bæredygtig udvikling er vores fælles plan for verden. Vi skal nå målene inden 2030, og der er lang vej endnu. Derfor skal vi fortsat handle og skabe forandring.

LæseRaketten's historier handler om nogle af de udfordringer, som verdensmålene beskriver. I LæseRaketten 2022 har vi udvalgt seks verdensmål, som vi har særligt fokus på.

Du kan læse om fattigdom, skolegang, ligestilling mellem kønnene, ulighed, klimaet og hvordan man passer på livet på landjorden.



[HELEVERDENISKOLE.DK/  
VERDENSMÅLENE](https://heleverdeniskole.dk/verdensmaalene)



# AKTIONSSUGEN: SEND ALLE VERDENS BØRN I EN GOD SKOLE

**VÆR MED**

FØLG MED I PROGRAMMET  
FOR AKTIONSDAGEN PÅ  
HELEVERDENISKOLE.DK/  
AKTIONSSUGEN-2022

## VI GØR DET IGEN

I 2022 holder vi Aktionsdag igen – og det er vigtigere end nogensinde. Der er kun otte år til 2030, hvor verden skal have nået alle 17 verdensmål. Også verdensmål 4, der handler om alle børns ret til at gå i en god skole. Uret tikker – otte år går hurtigt. Vi skal have de sidste 58 millioner børn i skole. Og der skal uddannes flere lærere. Derfor holder vi Aktionsdag i uge 17.

19 år i træk har danske skoleelever sammen med Oxfam IBIS holdt Aktionsdag. I har sunget, danset, holdt taler og skrevet postkort for at fortælle politikerne, at alle børn har ret til at komme i skole og få god undervisning. Det har hjulpet. I dag kommer 9 ud af 10 børn i verden i skole. Men mange lande kæmper stadig med corona. Og derfor er der i endnu højere grad brug for jeres hjælp.

## VÆR MED

Kig på billederne og se filmen, som fortæller hele historien om Aktionsdagene. Følg med i programmet for Aktionsdagen på [heleverdeniskole.dk/aktionsugen-2022](https://heleverdeniskole.dk/aktionsugen-2022)

Udviklingsminister Flemming Møller Mortensen og elever fra 6. klasse på Christianshavns Skole til Aktionsdagen i 2021.



[HELEVERDENISKOLE.DK/AKTIONSSUGEN-2022](https://heleverdeniskole.dk/aktionsugen-2022)



## INDSAMLING:

# HJÆLP BØRN I BOLIVIA TIL EN GOD SKOLE

Børn i Bolivia ønsker, som alle andre børn, en god skole. Men de mangler flere skolebøger, hæfter, blyanter og legetøj til frikvartererne. Bolivia har været hårdt ramt af corona. Deres skoler er nogle af dem i verden, der har været lukket i længst tid. Skolerne er nu åbne igen. Men kun på halv tid, for corona er ikke helt væk. Derfor kan der stadigvæk være brug for masker og håndsprit, for at Bolivias børn kan få en god og tryk skoledag. Indsamlingen går til skolebøger, hæfter, tusser, musikinstrumenter, fodbolde, sjippetov og spil. Og hvis det er nødvendigt også til sæbe, masker og håndsprit.

### I vælger selv, hvordan I vil samle ind

Danske skoleelever har i mange år hjulpet Hele Verden i Skole med at hjælpe børn rundt omkring i verden. Der er samlet ind ved at sælge tegninger og kager. Der er afholdt loppemarkeder, arrangementer og åbent hus som afslutning på en temauge. Det er vi rigtig glade for, og nu har vi brug for jeres gode indsamlinger igen.

Print og brug vores plakat, der gør det let at samle ind. På plakaten kan I også følge med i jeres indsamling og sætte et mærke på, hver gang I har samlet ind til et af indsamlingens sæt.

Alt, der samles ind, gør en forskel. Vi håber, at I vil give en hånd med.





## RHODA OG JENNIFER FÅR POST FRA DANSKE SKOLEELEVER

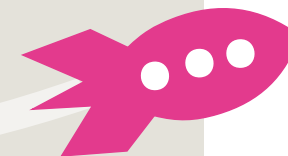
Rigtig mange danske skoleelever har sendt postkort til Rhoda og Jennifer fra LæseRaketten 2021. På hjemmesiden kan I se billeder og video af Rhoda og Jennifer, der modtager postkortene.



**HELEVERDENISKOLE.DK/  
POST-TIL-RHODA-OG-JENNIFER**



**VI SKAL  
HAVE POSTKORTENE  
SENEST 1. JUNI 2022.**



## SEND POSTKORT TIL LISETH OG LUIS ALFREDO

I år kan I sende postkort til Liseth og Luis Alfredo. Lav postkort med fine tegninger på den ene side og tekst på den anden side. Teksten skal helst være på spansk, så Liseth og Luis Alfredo kan læse postkortene. Som hjælp kan I bruge vores liste med sætninger på spansk. Den finder I på [heleverdeniskole.dk/send-post-til-laeserakettens-boern-2022](https://heleverdeniskole.dk/send-post-til-laeserakettens-boern-2022)

Send jeres postkort til Hele Verden i Skole, så sørger vi for, at Liseth og Luis Alfredo får dem.

Sendt postkortene til:

**Oxfam IBIS**  
Vesterbrogade 2B, 2. sal  
1620 København V  
Att: Hele Verden i Skole

**MARKÉR TYDELIGT,  
HVOR MANGE BREVE  
I HAR SENDT, OG  
HVEM DE ER TIL.**



**JORGE  
LUIS**

# JORGE LUIS ELSKER PIRATFISK

 LISE JOSEFSEN HERMANN  JUAN GABRIEL ESTELLANO SCHULZE

I en lille kano sidder Jorge Luis og hans far. Her er helt stille. De kigger ud på flodens grønne vand. Så rykker det i linen. Det gælder om at hive fisken ind på det helt rigtige tidspunkt. Hurtigt og sikkert.



Jorge Luis elsker at fiske. Han kan bedst lide piratfisk. De smager godt. Men man skal passe på, når man bader.

Piratfisk har store, skarpe tænder. De kan bide én i benet eller hånden, så man får sår. Man skal holde godt fast i linen og kanoen, hvis fisken er stor og stærk. Ellers kan man falde i vandet, når fisken trækker. Det er heldigvis aldrig sket for Jorge Luis. Men han kender andre, der har prøvet det.

De bruger larver til madding. Så bider de store fisk på. Fisk som pacú, paiche og suribi. De lever i Amazonas' floder. Men der er ikke lige så mange fisk, som da Jorge Luis' far var dreng. Og fiskene er mindre nu.

Jorge Luis er 11 år. Han bor i Amazonas med sin mor, far og lillebror på 9 år. De bor i landsbyen Buen Destino. Det betyder 'god skæbne'.



Jorge Luis bor sammen med sin mor Angela, far Walter og lillebror Walter Dilo. Hans tre ældre søskende er flyttet hjemmefra.

### Her bestemmer cavineño-folket

Jorge Luis er en del af cavineño-folket. Det er et oprindeligt folk på cirka 2.000 mennesker. De har deres eget sprog. Jorge Luis kan kun nogle få sætninger på cavineño. Hans far og mor er bedre til sproget. I hverdagen taler de spansk.

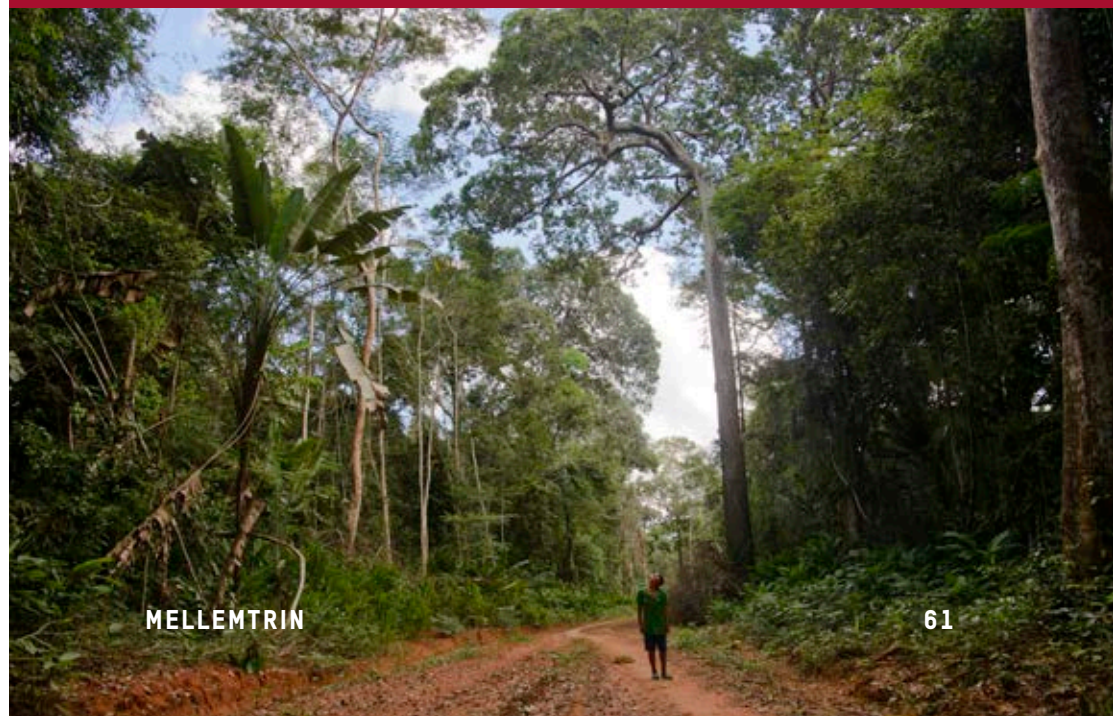
Da Jorge Luis var lille, boede de dybere inde i regnskoven i en helt lille landsby. Kun syv familier. Hans far fortæller ofte om det. Der var fred og ro og mange flere træer og dyr.

Nu bor de her i Buen Destino. Der løber en smal flod gennem byen. Man sejler over floden med en trækano, når man skal til andre byer. Her er ingen biler. De fleste går. Men der er også et par motorcykler. Køer går frit og græsser lige ved skolen.

Byen ligger i cavineño-folkets område. Her bestemmer de selv. De bestemmer, hvilke træer de fælder. Og hvilke det er forbudt at save ned. Men nogle gange kommer der folk udefra. De fælder træerne eller går på jagt. Uden at få lov. Det er Jorge Luis' far sur over. Det er som at stjæle. For det er cavineño-folket, der har retten til jorden i deres område. Men det er et rigtigt stort område. Så det er svært at holde øje med, om der kommer fremmede.

Cavineño-folket lever tæt sammen med naturen. Med bjergene, vandet og skoven. De mange vilde dyr er også vigtige. Her lever vildsvin, bæltedyr, tapirer og aber. Jorge Luis' far går nogle gange langt ind i regnskoven. Men dyrene bliver sure, hvis man larmer. Så skræmmer slangerne én væk, for dyrene vil have skoven i fred og ro, fortæller hans far.

Amazonas er verdens største regnskov. Her vokser gummitræer og bananpalmer. Et af de højeste træer er paranøddetræet.





Jorge Luis pumper vand op fra brønden tæt på huset hver morgen og eftermiddag.



### Ingen vand og strøm

I familiens hus er der ikke vand og strøm. Jorge Luis henter vand fra en brønd to gange hver dag. Nogle dage går hans lillebror med. Så er det sjovere. De kan også godt lide at fiske sammen.

Her er varmt i Buen Destino. Her er også mange myg. Især ved daggry og skumring. Om eftermiddagen bliver Jorge Luis og Walter Dilo ofte trætte og sløve. Man orker næsten ikke at lave noget.

Jorge Luis kan godt lide at besøge sin nabo. Han har en generator og et fjernsyn. Her ser børn og voksne fra landsbyen fjernsyn sammen. En generator er en motor, der laver benzin om til strøm. Det er dyrt at købe benzin. Kun få mennesker i Buen Destino har en generator.

### En lille skole

Byens skole har heller ikke strøm. Den ligger lige ved siden af Jorge Luis' hus. Han går i 6. klasse. Det er en særlig skole. De har ekstra meget matematik. Og hans lærer fortæller ofte, at det er vigtigt at gøre sin skole færdig. Jorge Luis kender flere børn, der ikke går i skole. De er droppet ud.



Jorge Luis kan bedst lide matematik. Når han bliver stor, vil han være revisor. Så skal man arbejde med tal, ved han. Men der er ikke et gymnasium i Buen Destino. Hvis man vil have en uddannelse, må man flytte til en stor by som Riberalta. Det vil Jorge Luis gerne.

### Paranødder og køkkenhave

Foran Jorge Luis' hus står et træ fyldt med store grapefrugter. De smager godt. Og hans mor laver lækker juice af dem. Inde i regnskoven har familien en køkkenhave. De kan gå derind på en halv time. Her dyrker de majs, madbananer, maniok-rødder og ris.



Hele familien kan godt lide frisk grapefrugt. Der er dejligt i skyggen, når det er meget varmt om eftermiddagen.





Frugten fra paranøddetræet er stor som en kokosnød. Inde bag skallen ligger de spiselige frø, som vi kalder paranødder.

Jorge Luis og hans forældre høster også paranødder. De vokser på vilde træer i regnskoven. Nogle gange må de gå i tre timer, før der er nødder på træerne. Man skal passe på, man ikke får en nød i hovedet. De er tunge og falder meget højt oppe fra. Det er farligt at få en paranød i hovedet. Man kan dø af det – så tunge er de.

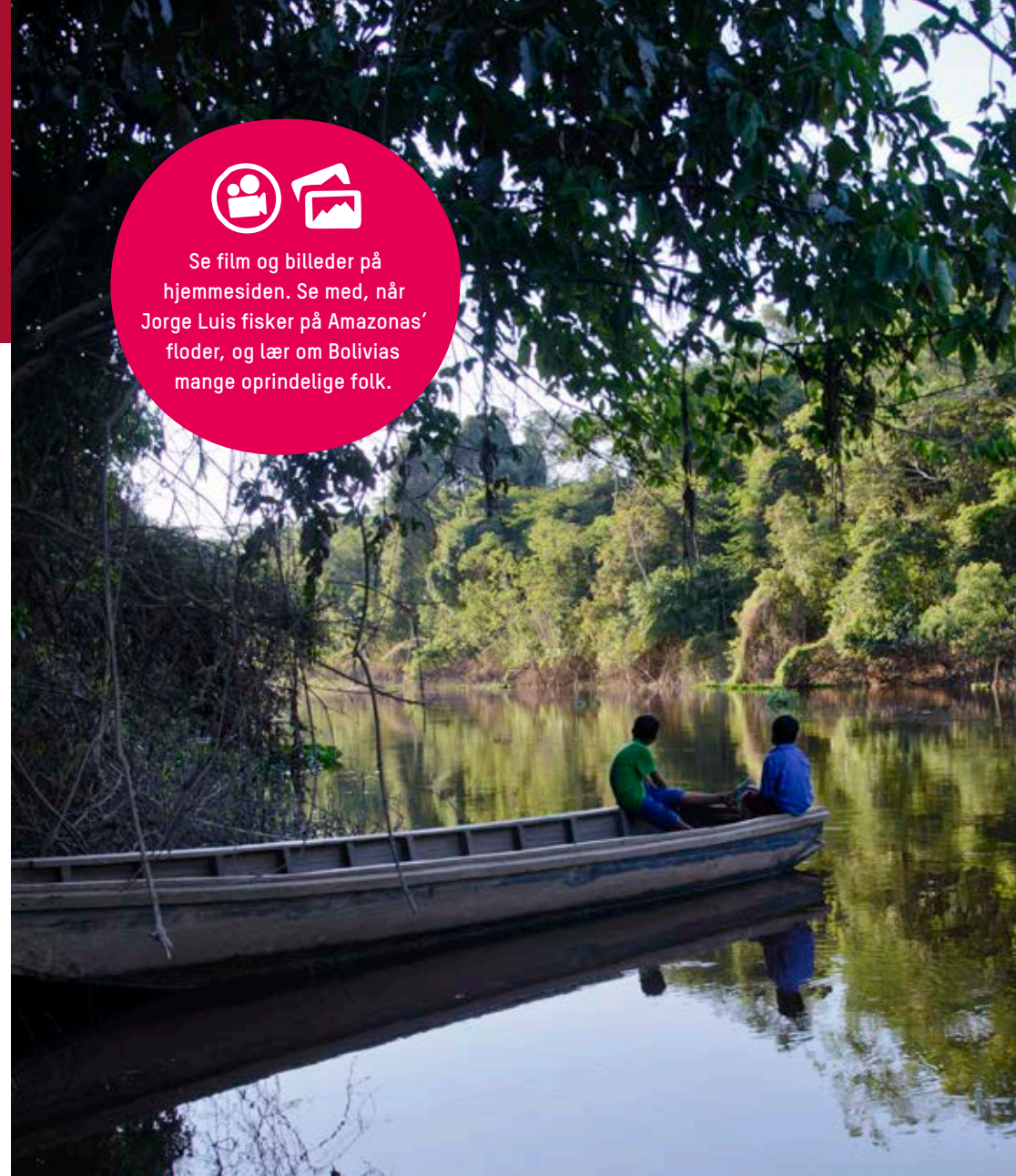
Paranødderne er modne fra december til februar. Dér har Jorge Luis ferie. Så han hjælper til med høsten.

### Vi mangler regn

Her i området er der to årstider, regntid og tørtid. Hvert år er der oversvømmelser. Men de seneste år er der faldet mindre regn. Og det er blevet varmere. Så vokser der næsten ingen paranødder på træerne. I år har familien kun høstet halvt så mange paranødder som før. Så tjener de færre penge på at sælge nødderne.

Der er mange skovbrande i Amazonas. Det går både ud over træer, dyr og floder. Fiskene lever af frugter, som falder ned fra træerne. Men når træerne brænder ned, har fiskene ikke nok at spise. Fiskene i floderne bliver mindre og færre. Jorge Luis håber, at han også kan fange piratfisk næste år.

Han ved, det er vigtigt at passe på regnskoven: "Træerne er gode for os. For det er dem, der laver den luft, vi indånder". Han og familien vil gerne passe på den natur, som hans folk har levet af i mange generationer.



Se film og billeder på hjemmesiden. Se med, når Jorge Luis fisker på Amazonas' floder, og lær om Bolivias mange oprindelige folk.



# DEN DAG SANDET KOM

 SØREN JESSEN

Oliver sidder ude midt i åen og graver et hul i sandet. Han stikker fødderne derned, skubber sand hen over fødderne og begraver dem. Sandet er en smule køligere et stykke nede – hvis man graver dybt nok. Det er, som om der stadig er en rest af fugt dernede. Fugt må ikke gå til spilde, for det er en sjældenhed nu om dage. Der er ikke længere noget vand i åen, ingen planter, ingen fisk, intet liv så langt øjet rækker. Bortset fra Oliver. Han sveder – altså lever han. Døde mennesker sveder ikke, det ved han. Han har set mange døde det sidste års tid.

Sollyset er skarpt, varmen ligger tæt og tung, den trykker ham ned i sandet og gør det svært at få vejret. Nej, der er ikke meget liv tilbage i landskabet, men Olivers hjerte banker stadig. Hans mormor siger, at så længe han kan mærke det, så er der håb.

Oliver fnyser. Håb om hvad? Om regn? Det håb er tørret ud for længe siden, sammen med alt andet. Det nytter jo ikke noget at gå og håbe på alt muligt, der alligevel aldrig kommer til at ske. Hvad skal det gøre godt for? Det, der fylder mest i hovedet, er varmen, sandet og tørsten. Åh, hvor han hader det. Han husker tydeligt den dag, det begyndte. Det var den dag, sandet kom. Oliver var på vej hjem fra sin bedste ven, Alfred. Det var en blind vej i et roligt og fredeligt kvarter med helt almindelige familiehuse, blomstrende haver og grønne hække. Selv mellem fliserne i fortovet pressede grønne planter sig op. Der var kun fire hundrede meter mellem Oliver og Alfreds huse. Hvis fortovet efterhånden havde fået en hulning, så var det helt sikkert dem, der havde slidt den. De spillede computer og brugte så godt som al deres fritid på det. Engang havde de spillet en del fodbold sammen, men det var slut nu. Med mindre de spillede FIFA selvfølgelig.

Den eftermiddag var det blevet sent, også *for* sent. Oliver's mor havde skrevet flere gange, at *nu* skulle han komme hjem med det samme, men de var lige så godt i gang med et raid. Tiden var bare fløjet af sted. Det skete tit, når de sad og spillede. Det var virkelig irriterende, for man nåede jo ingenting, når tiden ræsede af sted på den måde. Den dag havde de været virkelig tæt på at få ram på bossen. Dens liv var helt nede på 4%, de skulle bare lige ... så ringede hans mor. Han var nødt til at tage den. Det døde de af.

T-shirten flagrede omkring ham, og snørebandene piskede rundt om anklerne. Han havde ikke bundet dem. Det gjorde han aldrig. Det var jo bare spild af tid, når de alligevel snart skulle bindes op igen. Han havde shorts, T-shirt og kasket på, for det var en meget varm dag. Sommeren bragede løs, og sådan havde det været meget længe nu. Det var ikke til at holde ud, selvom de fik en sodavandsis om dagen – i hvert fald når de var hjemme hos Alfred.



Det var alt for varmt til at løbe, men hans mor havde lydt alvorligt sur. Måske ville det hjælpe lidt, hvis han var fuldstændig våd af sved, når han kom hjem. Så kunne hans mor se, at han virkelig havde skyndt sig.

I det samme gik en sky for solen. Oliver kiggede overrasket op og så, at himlen havde fået et rødtligt skær. Ligesom det af og til skete om aftenen ved solnedgang. Det underlige var, at solen stadig stod ret højt på himlen, og der plejede den ikke at blive orange. Noget, der nærmest lignede et mørkt tæppe, var ved at blive trukket op fra horisonten og hen over himlen. Det så virkelig mærkeligt ud.

Et vindstød fik pludselig alle træer til at svaje. Oliver mærkede vinden mod sin hud. Det var som at blive ramt af luften fra hans mors hårtørrer. Der var sand i luften. Han fik det i øjnene, og det knasede, da han bed tænderne sammen. Oliver satte i løb det sidste stykke, susede ind ad hoveddøren og fortsatte ind i stuen. Hans far, mor, mormor og lillesøster sad allerede ved spisebordet.

“Har I set himlen!” råbte Oliver. “Den er helt mørk og rød. Solen er orange som en appelsin!”

“Sæt dig nu ned og spis,” sagde hans mor stramt.

“Hvorfor kommer du så sent?” spurgte hans far.

Havde de ikke hørt, hvad han sagde? “Der kommer storm!” råbte Oliver.

“Nej,” sagde hans far træt. “Den går meget langt syd om os. Nu sætter du dig ned og spiser sammen med os andre!”

I det samme blev huset ramt af et hårdt vindstød, der fik huset til at knage og glassene i skabet til at klirre. En tom vase, der stod i vindueskarmen, faldt på gulvet med et brag og blev smadret. Alle omkring bordet gav et hop af forskrækkelse.

“Hvad pokker!” udbrød hans far og rejste sig. De skyndte sig alle sammen hen til vinduet.

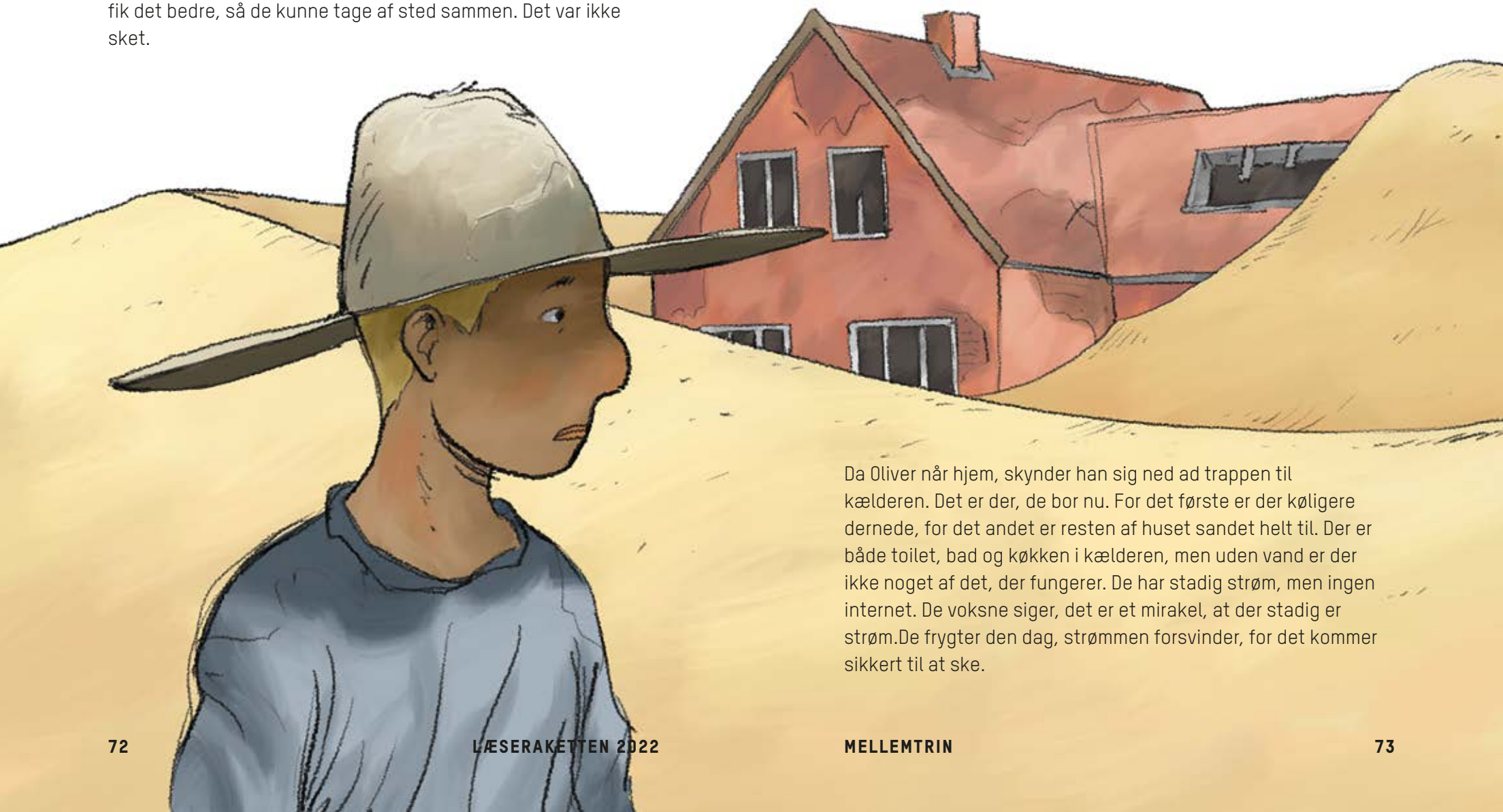
Først kom mørket, så kom sandet.



Oliver trækker fødderne fri af sandet i det, der engang var et åløb og skynder sig af sted mod skyggen af en ruin. De fleste huse er ødelagte og halvt eller helt begravede i sand, men selv ruiner kaster skygge, og skygge er livsvigtig. Ingen kan overleve en hel dag i solen. Slet ikke nu hvor det er blevet meget svært at skaffe vand. Af og til kommer der en tankbil forbi. Så får man fyldt et par dunke, men der skal spares på det. Der er ikke vand nok til at få et bad. Slet ikke. Al vand skal bruges til madlavning eller til at drikke. Ikke andet. Olivers tunge føles, som om den er belagt med sand. Han skal have noget at drikke lige nu, og han skynder sig hjemad. Hvad tænkte han dog på, sådan at sætte sig midt i flodlejet uden skygge? Han må ikke gøre den slags idiotiske ting. Mange dør af solstik og tørst, fordi de ikke tænker sig om.

Han skynder sig forbi Alfreds hus. Alle vinduer er smadrede, sandet når helt op over tagrenden flere steder. Det er kun den ene ende af huset, der stikker ud. Sådan er det med næsten alle huse i kvarteret. De er forladte. Ødelagte. Sandet til. Alfred og hans familie flygtede mod nord, ligesom så mange andre. Det var kun ganske få familier, der blev tilbage. De havde alle deres egne grunde. Olivers mor og far ville ikke rejse fra Olivers mormor, og hun var for svag til sådan en rejse. De blev og håbede på, at hun fik det bedre, så de kunne tage af sted sammen. Det var ikke sket.

Nu forsøger de familier, der er tilbage i kvarteret, at holde sammen. De hjælper hinanden, skaffer mad og vand og holder sandet væk. Det sidste er helt håbløst. Hver morgen er sandet blæst rundt og har lagt sig i nye store klitter. Det er umuligt at forudsige, hvor det sker næste gang. Der er nogen, der har forsøgt at lave læhegn rundt omkring, men de holder ikke ret længe. Sandet og vinden vælter alt.



Da Oliver når hjem, skynder han sig ned ad trappen til kælderen. Det er der, de bor nu. For det første er der køligere dernede, for det andet er resten af huset sandet helt til. Der er både toilet, bad og køkken i kælderen, men uden vand er der ikke noget af det, der fungerer. De har stadig strøm, men ingen internet. De voksne siger, det er et mirakel, at der stadig er strøm. De frygter den dag, strømmen forsvinder, for det kommer sikkert til at ske.

Oliver tænker på Alfred og den sommer, før sandet kom, hvor de fik en is hver dag. Hvad han dog ikke ville give for bare at få en is om året nu. Han drømmer af og til om, at han og resten af familien rejser nordpå og finder Alfred. Når han vågner, ved han, at det aldrig kommer til at ske, for de aner ikke, hvor Alfred og hans familie bor nu. De har ikke hørt et ord fra dem, siden de rejste.

Olivers lillesøster, Emma, sidder for sig selv i sofaen og græder.

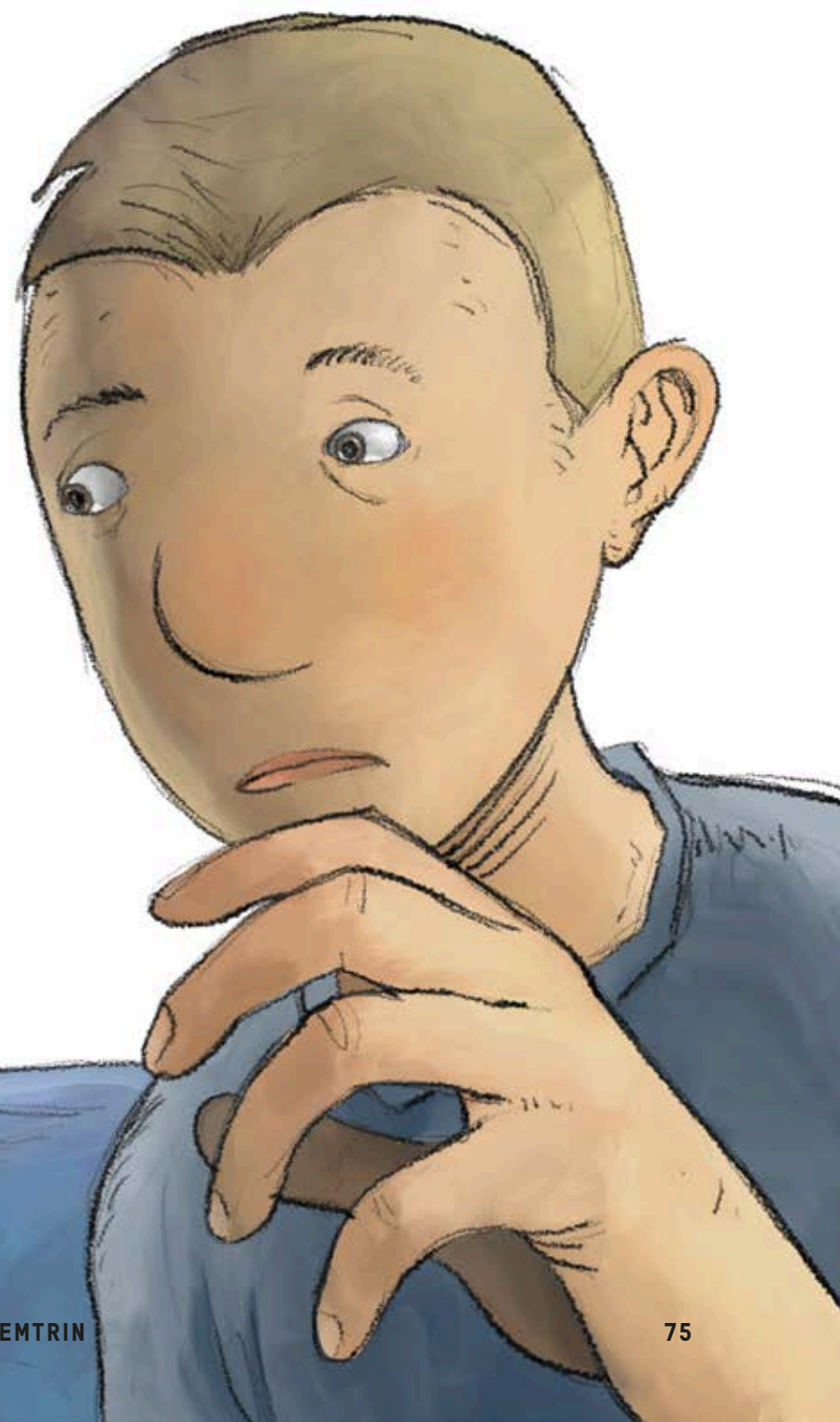
"Hvad er der sket?" spørger Oliver.

"Mormor ...," ordene forsvinder i en hulken.

"Hvad er der med mormor?" råber Oliver.

"Hun ... er ...," får Emma frem og bryder ud i voldsom gråd.

Oliver stivner fuldstændig. Han kan ikke tro det. Det kan ikke være rigtigt. Mormor har jo fået det en smule bedre på det sidste. Han har hørt sine forældre hviske om, at hun måske snart er stærk nok til, at de kan tage nordpå. Oliver synker sammen i sofaen ved siden af Emma. Han forsøger at holde tårerne tilbage. Det ville være spild af fugt. Det lykkes ikke.



Oliver sidder bag i en gammel, bulet varebil sammen med sin familie og en anden familie, de ikke kender. Der er frygteligt varmt og ikke ret meget plads, for der er også nogle tønder med vand, en masse skovle og kasser med forskelligt udstyr. Der er ingen vinduer, så de kan ikke se, hvad vej de kører. Olivers far og den anden mand stoler ikke på de to chauffører. Det er skumle typer med pistoler i bæltet. De er bare ude på at tjene penge på andres ulykke, siger mor. Det er dyrt at blive kørt nordpå, meget dyrt. De har betalt med alle mormors smykker. Olivers mor græd, da de gjorde det.

Asfalten på de fleste motorveje er blevet blød i heden. Der er kommet sprækker, bump og huller overalt. Nogle steder er der blæst store sandklitter ind over vejen, som de af og til sidder

fast i. Så må alle ud og grave bilen fri, mens chaufførerne bliver siddende i bilen.

De kommer kun langsomt fremad, og Oliver kan ikke lade være med at tænke på sin mormor hele tiden. Det er ikke til at fatte, at han aldrig skal se hende mere. Hun talte tit om håbet om en bedre fremtid. Den ligger mod nord, det ved alle, men hvad der helt præcist venter dem, ved de ikke. En ting ved Oliver dog. Sandet er ikke nået derop. Måske er der en chance for at møde Alfred igen. Måske kan de komme til at bo på samme vej igen. Måske vil de slide en ny hulning i et fortov. Det håber Oliver virkelig, og så længe hans hjerte banker, kan alt ske. Så er der håb. Det sagde hans mormor. Det siger han.





**DELIA OG  
CARLOS**

# NÅR MAN IKKE KAN STOLE PÅ VEJRET

📖 LISE JOSEFSEN HERMANN 📷 JUAN GABRIEL ESTELLANO SCHULZE

Delia og Carlos står på fodboldbanen. De kan se langt. Der er bjerge med sne på i horisonten. Mod sydøst kan de se bjerget Illimani. Mod nord er bjerget Huayna Potosí. De to søskende bor i El Alto. Byen ligger på en højslette. Her er ret fladt, selvom det er fire kilometer over havet. Luften er tynd og føles tør i lungerne. Carlos og Delia er vant til det, for de bor her. Men gæster bliver let forpustede og svimle. Himlen er klar og lyseblå. Solen er skarp og brænder på huden.

Delia er 15 år og Carlos er 12. De har syv andre søskende. De har altid nogen at lege med. Eller skændes og slås med. Der er gang i den i deres lille hus i udkanten af El Alto. Familien bor næsten på landet. Delia og Carlos bor sammen med deres mor og far, Roxana og Genaro. Delia deler værelse med sin storesøster. Og Carlos deler med sine brødre.





## Frosten ødelægger kartoffelhøsten

Delia og Carlos' far og mor kommer fra landet. Der har de stadig et stykke jord. En gang imellem tager de dertil for at høste kartofler eller quinoa. Nogle gange er forældrene væk en hel måned. Imens er de ni søskende alene hjemme og må selv lave mad og klare hverdagen. Så savner Carlos sin mor og far: "Jeg føler mig lidt mere alene, når de ikke er her. Selv om jeg har alle mine søskende."

Det er ikke let med høsten. Årstiderne skifter ikke, som de plejer. Man ved aldrig, hvornår det vil regne meget, eller hvornår der kommer frost. I Bolivia er det vinter i juni, juli og august. Men sidste år kom der frost i februar. Det ødelagde alle kartoffelplanterne og også quinoaen, fortæller Genaro. Nu er de nødt til at købe kartofler i stedet for at spise deres egne. Og forældrene skal arbejde mere for at tjene flere penge til mad.



I højlandet i Bolivia laver man frysetørrede kartofler. Så kan de holde sig længere. De kaldes chuños. Familien spiser ofte kartofler, grøntsager og æg til frokost.



Carlos leger med Chica og hendes hvalpe. Han kan rigtig godt lide at tegne biler og lastbiler.



## Carlos og hundene

Carlos går i 7. klasse. Han vil gerne være ingeniør. Så kan han bygge store broer og veje. Han kunne også tænke sig at blive præst. Han kan godt lide at gå i kirke og synge.

Carlos kan godt lide at spille fodbold med sine søskende. Så er det smart at være mange.

Når Carlos kommer hjem fra skole, skynder han sig ind til Chica. Det er en af familiens hunde. Den har lige fået fire hvalpe. Carlos kan ikke få nok af dem. Han tager dem hele tiden op i armene. Han sørger for, at de alle sammen får mælk hos moren. De er så nuttede, synes han. Han hjælper med at passe alle hundene.



Delia hjælper med at lave mad og vaske op. Hun har også tid til at være sammen med sine søskende.



### Delia følger med i nyhederne

Hver morgen, før hun går i skole, læser Delia i biblen. Det gør hende glad. Hele familien er meget troende. På væggene i deres hus er der citater fra biblen. Familien går i kirke hver torsdag aften og søndag formiddag. Delia kan godt lide roen i kirken.

Delia går i 9. klasse. Det tager et kvarter at gå hen til skolen. De er 180 elever på hendes skole. Det er en ny skole, der blev bygget for tre år siden. Før gik de på en anden skole. Delia vil gerne være tandlæge. For hun kan godt lide at hjælpe folk. Hun drømmer også om at besøge et andet land. Hun har engang haft en penneven fra Canada. Hun kunne godt lide at læse brevene om det store, kolde land.

Når hun kommer hjem fra skole, ser Delia nyheder i fjernsynet sammen med sin storesøster. Nogle gange skriver hun ned, hvad de siger. I dag fortæller værten, at der er mange kvinder, som bliver overfaldet. Det er et problem i Bolivia. Nogle mænd behandler kvinder, som om de er mindre værd. Det kaldes machismo-kultur.

Bagefter fortæller værten om den tidligere præsident. Evo Morales var verdens første præsident, som tilhørte et oprindeligt folk. Han var aymara. Delia skriver det ned.

### Aymara-folket

Delia og Carlos er også aymara. Der er to millioner mennesker i Bolivia, som taler sproget aymara. Det gør hele familien. Delia kender aymara-folkets danse, som de danser til det store karneval hvert år. Man kan kende aymara-kvinderne på deres særlige nederdele og bluser.

Delia, Carlos og deres bror Freddy spiller ofte UNO om eftermiddagen.





Den tørre flod har så lidt vand, at man kan gå her, hvor den plejer at løbe.

Deres mor fortæller nogle gange om gamle aymara-ritualer. Man ofrede et får og hældte blodet ud på jorden. Sådan sagde man tak til Moder Jord for en god høst. Hvis nogen var syge, gik man til en medicinmand. Han læste i kokablade. Så kunne han fortælle, hvad man skulle gøre.

### Den tørre flod

Delia og Carlos kan huske, dengang der var en flod i El Alto. De fangede fisk i floden, som familien spiste. Nu er floden næsten helt tørret ud. Den kaldes Rio Seco. Den tørre flod. Der er ingen fisk i floden længere.

Det er svært for deres forældre at finde arbejde. Genaro arbejder i et firma, som laver byggematerialer. De bruger det rene vand fra floden til at vaske sand. Sandet skal blandes med cement. Det beskidte vand smider de tilbage i floden. Genaro ved, at det er dårligt for floden og naturen, men han er nødt til at have et arbejde. Især nu hvor kartoffelhøsten svigter.

Delia og Carlos ved ikke, hvad fremtiden bringer. Men de håber, at vandet i floden vender tilbage, og at næste høst bliver bedre.



Se film og billeder på hjemmesiden. Tag med på besøg hos Delia og Carlos i verdens højest beliggende storby.

**HELEVERDENISKOLE.DK/  
DELIA-OG-CARLOS**



# MYTEN OM ILLIMANI, ILLAMPU, HUAYNA POTOSÍ OG MURURATA

📖 GENFORTALT AF LINE GØRUP TROLLE 🎭 NIS BANGSBO

I Bolivia findes mange historier om Andesbjergene. Dette er en af de mest kendte myter om de fire højeste bjerge.

*I tidernes morgen bestemte guden Viracocha, at hans fire sønner skulle herske i fred over områderne i Andesbjergene. Men én af de fire sønner var en ballademager. Mururata ville herske over det hele. Han gik i krig mod sine tre andre brødre. Krigen varede i tusind år.*

*Viracocha var træt af den lange krig. Han sendte sin trofaste følgesvend, Tunupa, ud for at løse det én gang for alle. Tunupa var trofast og retfærdig. Han hørte på alle fire sønner. Tunupa besluttede, at kun de tre sønner kunne blive ved med at herske. Illampu, der var herre af lyset, Illimani, der var herre af vandet og Huayna Potosí, der var herre af sten.*

*Mururata var herre af luften. Han blev dømt til døden af Tunupa. Han blev halshugget. Hans hoved lå alene tilbage på højsletten. Det blev forvandlet til Sajama-vulkanen. Og siden da er det hovedløse bjerg blevet kaldt Mururata.*

**DENNE MYTE  
STAMMER FRA  
ANDESBJERGENE  
I BOLIVIA.**





**LUIS  
ALFREDO**

## EN BY MIDT I REGNSKOVEN

 LISE JOSEFSEN HERMANN  JUAN GABRIEL ESTELLANO SCHULZE

Amazonas er verdens største tropiske regnskov. Gummitræer og palmer står tæt og strækker sig mod himlen. Floderne bugter sig, og den fugtige luft er fuld af insekter. Dybt inde i skoven jager både jaguarer, krokodiller og fugle.

Men faktisk er der også mange små landsbyer og større byer i Amazonas. Én af byerne er Riberalta. Her bor omkring 100.000 mennesker. Byen er varm og fyldt med motorcykler. Hvis man skal tage en taxi, er det også en motorcykel. Folk dytter, og trafikken er tæt. Motorcykler kører ind og ud mellem hinanden. Langs vejen er der boder. Man kan købe tøj, frugt, værktøj, frokost – alt det man har brug for.

Luis Alfredo er 11 år. Han bor i udkanten af Riberalta sammen med sin mor, far, lillesøster og to storebrødre.



## At læse er det bedste

En hane galer højt. Luis Alfredo er allerede vågen. Han kan høre fuglene synge i de mange træer og køkkenhaver bag familiens hus. Han vågner altid af sig selv klokken syv. Han hopper i tøjet og drikker en kop kaffe og spiser brød.

Så går han i skole. Det tager fem minutter at gå ad den røde grusvej. Han kan bedst lide at læse. Han elsker historier. Så lærer man om verden. For eksempel om natur og miljø.

Klokken 12 ringer det ud, og Luis Alfredo har fri. Han går hjem og spiser frokost. Hans livret er masaco. Det er en ret, der er lavet af madbanan og ost. Det skal steges. Og så moser man det. Hvis Luis Alfredo er heldig, får han lov at drikke cola til.

Luis Alfredo går i 5. klasse. I dag har klassen matematik.



Luis Alfredo tegner, mens han passer sin mors butik.

Om eftermiddagen ligger han lidt i sin seng og ser fjernsyn. Han kan godt lide uhyggelige film og en serie, der hedder Toretto. Ellers spiller han på sin mors telefon.

I dag vil han besøge sin storesøster, der er flyttet hjemmefra. Men hun bor heldigvis tæt på med sin familie. Luis Alfredo hjælper med at passe hendes børn. Han kan godt lide at lege med de små.

## Fattigdommen er stor i Riberalta

Luis Alfredo bor i et lidt farligt kvarter. Husene er små og bygget af træ. Nogle af dem har bliktag. Mange flytter fra de mindre byer ind til Riberalta. Her håber de at finde arbejde og sende deres børn i skole. Men det er svært at finde arbejde i byen.

Mange voksne og unge i Luis Alfredos kvarter drikker for meget eller tager stoffer. Det sker, at Luis Alfredo også bliver tilbudt alkohol eller stoffer. Men det har han ikke lyst til. Det er ikke rigtige venner, der prøver at lokke én til det, mener han.

Luis Alfredo kender også børn, som stjæler. "Hvis nogen stjæler fra dig. For eksempel et æble eller en blyant. Så er det bedre at lade dem beholde det. De har nok brug for det," siger Luis Alfredo.

Her bor Luis Alfredos søster. Han kan gå derhen, når han vil besøge hende.



Luis Alfredo med sin mor Adela, far Jorge og lillesøster Rihana på 9 år.

Familien har boet her de sidste tre år. Før boede de i en anden del af byen og havde et bedre hus. Men så blev hans mor syg. I lang tid kunne hun ikke arbejde. Hun skulle på hospitalet og opereres. Det koster penge at komme på hospitalet. Luis Alfredo måtte gå ud af skolen og arbejde sammen med sin far. De arbejdede på andres marker. Derfor har han gået to gange i 3. klasse. Luis Alfredos far og mor måtte også høste paranødder. Det var for at kunne betale for morens operation.

Luis Alfredo var meget ked af det. Han var bange for, at hans mor skulle dø. "At miste din mor er som at miste hele din familie. Så bliver du helt alene tilbage," siger Luis Alfredo. "Jeg beder stadig til gud om, at min mor bliver ved med at leve, til jeg bliver stor."

Luis Alfredo er ikke flov over, at hans familie ikke har mange penge. Der er mange andre, der har det værre, siger han. For eksempel er der nogle, der leder efter mad i skraldespande.



### Der er forhindringer i livet

Luis Alfredo kan godt lide at være sammen med sine venner. Så cykler de rundt i byen. Engang havde han selv en cykel. Men den måtte de sælge, fordi familien havde brug for penge.

Men Luis Alfredo kan også godt lide at være alene. Han tegner huse, kirker og planter. Han læser også mange digte. Hans yndlingsdigt handler om en kolibri. Det begynder med: "Kolibrinen er ankommet. Den efterlader suk i blomsterne ..." Der er altid fred og ro, når han tegner eller læser.

Luis Alfredo drømmer om at blive designer, fordi han elsker at tegne. Han vil i hvert fald gerne have en uddannelse. "Jeg håber, det lykkes. Men man ved aldrig, hvad der sker. Nogle gange er det svært, for der er forhindringer i livet," siger Luis Alfredo eftertænksomt.

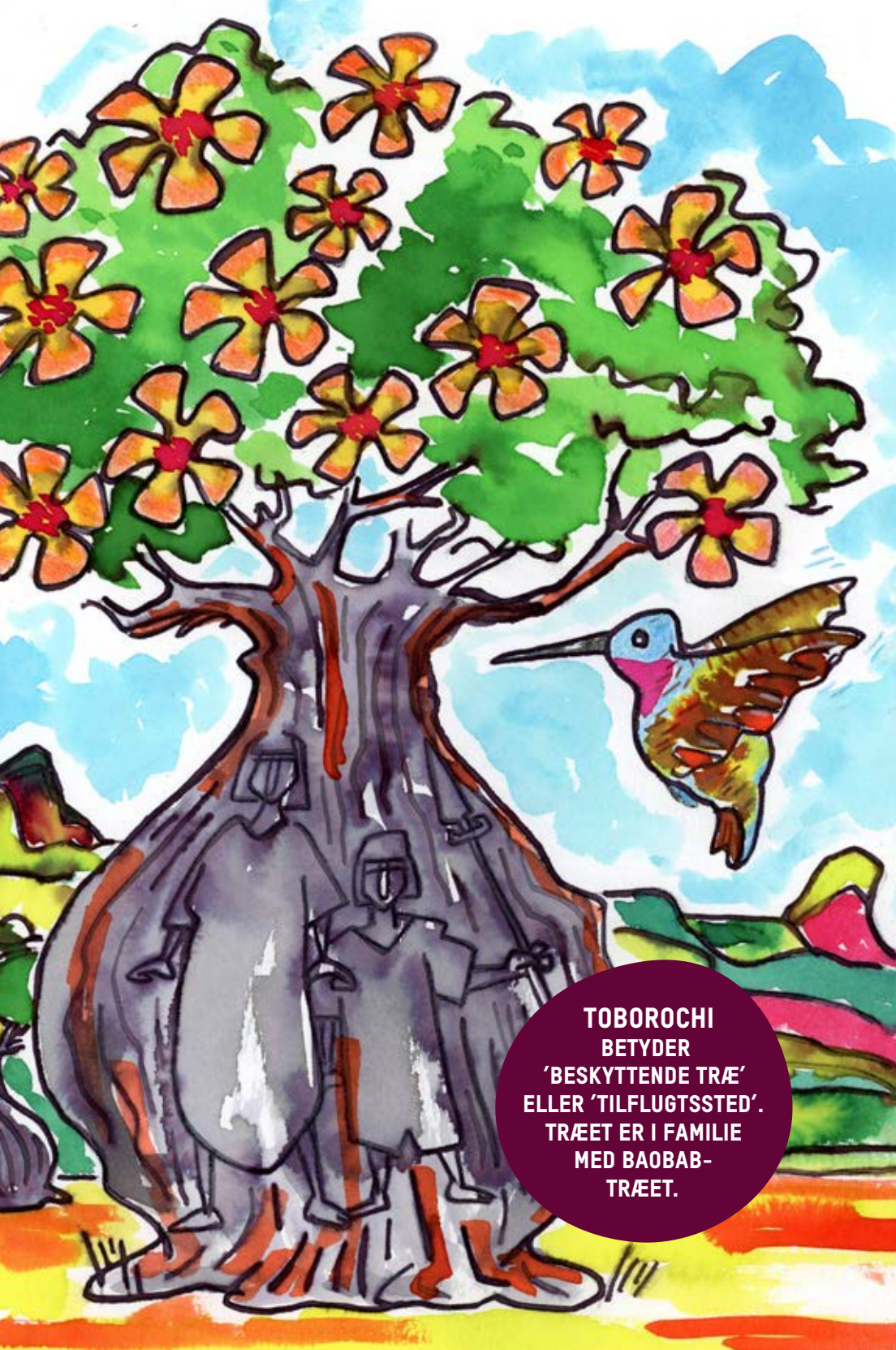


Se film og billeder på hjemmesiden. Tag med på besøg hos Luis Alfredo i Riberalta inde i regnskoven.

**HELEVERDENISKOLE.DK/LUIS-ALFREDO**







**TOBOROCHI**  
BETYDER  
'BESKYTTENDE TRÆ'  
ELLER 'TILFLUGTSSTED'.  
TRÆET ER I FAMILIE  
MED BAOBAB-  
TRÆET.

## MYTEN OM TOBOROCHI-TRÆET OG GUDEN KOLIBRI

 GENFORTALT AF LINE GØRUP TROLLE  NIS BANGSBO

Dengang verden stadig var ung og ny, levede Aña – mørkets ånder. De var onde og kunne lide at slå mennesker ihjel.

Araverá var datter af kongen Ururuti. Hun blev gift med guden Kolibri. Araverá blev gravid.

Men mørkets ånder fandt ud af, at Araverá ville føde en søn. De blev bange for, at sønnen ville vokse op og straffe dem. Så derfor ville de dræbe Araverá.

Kolibri gav Araverá et frø, der kunne svæve gennem luften. På frøet kunne hun flygte fra de onde ånder. Men de fulgte hende overalt. Hvor hun end skjulte sig, fandt de hende.

Træt af at flygte gemte hun sig i et toborochi-træ. Her fødte hun sin søn. De levede i fred i træet. Drengen voksede op. Da han var blevet en ung mand, opfyldte han profetien. Han dræbte de onde ånder og tog hævn over sin mor, som måtte leve resten af sit liv i træet.

Araverá ligger for evigt begravet i toborochi-træets stamme. Hendes sjæl viser sig stadig i dag som en smuk blomst. Kolibrer kan lide at sidde i denne blomst. På den måde bliver Araverá og Kolibri forenet igen.



# TAK FORDI DU LÆSTE MED

På heleverdeniskole.dk kan du lære meget mere om Bolivia og de mange andre lande, LæseRaketten har besøgt.



**HELEVERDENISKOLE.DK/BIBLIOTEK**



## LÆSERAKETTEN 2022

1. oplag  
© Oxfam IBIS  
ISBN: 978-87-87804-72-1

En stor tak til forfattere, tegnere og fotografer for deres bidrag.

Også særlig tak til Dorthe Nielsen og Alexander Bach for sparring, kommentarer og korrektur.

Tak til Hempel Fonden og Arbejdernes Landsbank for at yde økonomisk støtte til udgivelse og produktion af LæseRaketten 2022



Indholdet i LæseRaketten 2022 er udelukkende Oxfam IBIS' ansvar og er ikke udtryk for bidragydernes synspunkter.

### Redaktion

Line Gørup Trolle og Emil Nielsen

### Foto

Juan Gabriel Estellano, Hans Bach, Kyle Hinkson, Genesis Gutierrez, Dominic Kango, Andreas Beck, Emmanuel Musuruka, Stefan Gamillscheg, Eva Køngerskov, Mike Kolloffel og William Vest-Lillesøe.  
Forsidefoto: Juan Gabriel Estellano, 2021

### Grafisk tilrettelæggelse

Peter Waldorph / peterwaldorph.dk

### Tryk

Specialtrykkeriet Arco  
Printed in Denmark

### Distribution

OXFAM IBIS  
Vesterbrogade 2B  
1620 København V.  
Tlf.: 3535 8788  
www.oxfamibis.dk

Denne bog er produceret CO<sub>2</sub>-neutralt, og bogens sider og omslag er trykt på FSC-certificeret papir og karton.

Læs mere om bogens tegnere og forfattere på  
[heleverdeniskole.dk/tegnere-og-forfattere-2022/](http://heleverdeniskole.dk/tegnere-og-forfattere-2022/)



**OXFAM  
IBIS**

CARLITO



## I ÅR TAGER LÆSERAKETTEN DIG MED TIL BOLIVIA I SYDAMERIKA

Bolivia ligger i hjertet af Sydamerika. Landet er et af Sydamerikas fattigste, og forskellen på rig og fattig er stor. Bolivias befolkning er sammensat af mange forskellige folk. De bor i byer, i bjergene, i regnskoven og på sletterne. Men uanset hvor de bor, bekymrer mange sig om, hvordan de får mad og vand. Om de har råd til at sende børnene i skole. Og så er der det med klimaet – det forandrer sig! Og det har voldsom stor betydning for de bekvymringer, Bolivias folk ellers har.

LISETH



JORGE LUIS



I LæseRaketten møder du Carlito, der høster para-nødder sammen med sin far og mor. Liseth hjælper sin mor med at passe på skoven og dyrene. På Amazonas' floder fisker Jorge Luis efter piratfisk. Du møder de to søskende Delia og Carlos på Bolivias højslette. Og du kan følge med Luis Alfredo til storbyen Riberalta inde i regnskoven.

DELIA OG CARLOS



I LæseRaketten er der også nye tegninger og historier, som danske tegnere og forfattere har lavet specielt til årets LæseRaket. De er spændende, alvorlige og handler på forskellig vis om emnet klima. Du kan også læse gamle myter fra Bolivia.

LUIS ALFREDO



Når du går på opdagelse i LæseRaketten og arbejder med "Hele Verden i Skole", er du med til at sætte fokus på, at alle børn har ret til en god skole.

Rigtig god fornøjelse med LæseRaketten 2022!



**UDENRIGS  
MINISTERIET**  
Danida



**OXFAM**  
IBIS